

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ СТРАХОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ В УКРАЇНІ

Олена Баранова,
к. е. н., доцент
кафедри
страхування
ДВНЗ «Київський
національний
економічний
університет
імені Вадима
Гетьмана»

У статті розглянуто роль страхових посередників, особливості їх створення та функціонування. Обґрунтовано необхідність та важливість роботи страхових посередників як для страхувальників, так і для страхових компаній. Особлива увага приділена правовому регулюванню роботи страхових посередників, запропоновано введення в дію обов'язкового страхування професійної відповідальності страхових посередників.

Роль страхування в забезпеченні фінансових інтересів фізичних та юридичних осіб є беззаперечною за ринкової економіки. За часів незалежності України страхування зазнало значних змін: від монополізованого акумулювання коштів за часів радянського союзу до класичного убезпечення майнових інтересів споживачів страхових послуг. Спостерігається зростання довіри потенційних споживачів до страхових компаній і як наслідок, зростають щорічно обсяги страхових операцій на фінансовому ринку.

Проте, в Україні страховий ринок ще не набув свого максимуму, не функціонує належним чином. Варто зазначити, що одним із факторів неналежного використання потенціалу страхування в Україні є недостатнє поширення інституту посередництва.

Актуальність теми дослідження підтверджує той факт, що інститут страхового посередництва дозволить забезпечити зростання ефективності роботи страховиків за рахунок залучення значної кількості клієнтів та в результаті – зростання прибутку. Дозволить страхувальникам більш ефективніше обирати послугу та страховика, дозволить активізувати український страховий ринок та підняти його рівень конкурентоздатності в світі.

Питаннями регулювання діяльності страхових посередників, їх ролі на страховому ринку займались вітчизняні та іноземні науковці та практики: Артюх Т.М., Гаманкова О.О., Залетов О.М., Лайков А.Ю., Базанов А.Н., Пирогова В., Резнікова В.В., Осадець С.С., Фурман В.М.

Проте більшість з них акцентували увагу на з'ясуванні ролі страхових посередників на страховому ринку. Дослідженню ж питань особливостей роботи страхових посередників, правового регулювання їх роботи приділялося дуже мало уваги, хоча з точки зору практиків страхового бізнесу це є важливим питанням та потребує детального дослідження.

Метою цієї статті є дослідження особливостей роботи страхових посередників відповідно реалій вітчизняного страхового ринку, які безпосередньо впливають на якісні та кількісні показники продажів страхових послуг.

Види діяльності, що їх здійснюють страхові агенти та страхові брокери, згідно з Міжнародною стандартною галузевою класифікацією всіх видів економічної діяльності належать до розділу «Фінансове посередництво». Нині існує третій переглянутий варіант цієї класифікації, який підготовлено Департаментом міжнародних та соціальних питань статистичного управління Організації Об'єднаних Націй в 1990 році.

На страховому ринку України посередники існують з кінця 80-х років, тобто з моменту його виникнення.

Професійні страхові посередники почали з'являтися на страховому ринку в середині 90-х рр. в особі страхових брокерів, що працювали в інтересах страховиків, забезпечуючи їм перестрахування, як на українському, так і на зарубіжних перестраховальних ринках. Основу фахівців страхових брокерських фірм склали колишні працівники страхових компаній середньої і вищої ланки [7, ст. 135-136].

У другій половині 90-х рр. з'являються професійні страхові посередники, які підґрунтям своєї діяльності роблять захист інтересів страхувальників на страховому ринку. У вересні 1997 р. дев'ять професійних страхових посередників заснували Асоціацію професійних страхових посередників України, яка отримала визнання, як в Україні, так і за кордоном.

Уже в 2000 р. спільна робота з контролюючим органом та Лігою страхових організацій дозволила асоціації запровадити реєстрацію і введення державного реєстру страхових брокерів, що й стало початком створення цивілізованого страхового посередницького ринку в Україні.

Страхові агенти – це громадяни або юридичні особи, які діють від імені та за дорученням страховика, виконують частину його страхової діяльності (укладання договорів страхування, одержання страхових платежів, виконання робіт, пов'язаних з виплатами страхових сум і страхового відшкодування). Страхові агенти є представниками страховика і діють в його інтересах за комісійну винагороду на підставі договору зі страховиком. [2]

Страхові брокери – це громадяни або юридичні особи, які зареєстровані у встановленому порядку як суб'єкти підприє-

мницької діяльності та здійснюють посередницьку діяльність на страховому ринку від свого імені на підставі доручень страхувальника або страховика. [2]

Страховим посередникам в Україні заборонено працювати на користь іноземних страховиків, іноземним страховим посередникам дозволяється працювати на українському страховому ринку тільки через представництво, яке є платником податку, або через створене ними дочірнє підприємство.

Діяльність страхових агентів і страхових брокерів багато в чому збігається, але варто окреслити відмінності між ними (рис. 1).

Є кілька типів страхових агентів. В Україні страховими агентами є переважно фізичні особи, що працюють у тій чи іншій страховій компанії.

З розвитком нових видів страхування в нашій державі роль агентів починають виконувати банки та поштові відділення з продажу полісів обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів та інших видів страхування. З огляду на зарубіжний досвід можна передбачити, що найближчим часом і банки залучатимуться до продажу полісів зі страхування життя.

Альтернативну мережу продажу страхових продуктів становить систе-

Рисунок 1. Відмінності роботи страхових посередників

ма генеральних страхових агентств. На сьогодні така система переважає на міжнародному страховому ринку. Генеральні агенти – це фізичні особи, що уповноважені одним або кількома страховиками, яких вони представляють у тому чи іншому територіально-адміністративному регіоні.

Інститут страхових брокерів в Україні виник в результаті інтеграції нашої країни в європейське співтовариство. А з іншого боку, вітчизняний страховий ринок переймає західні технології. Де особлива роль надається страховому брокеру. Потенційний клієнт вимагає кваліфікованої та повноцінної консультації. Така практика інших країн (зокрема, високорозвинених), і Україна не є виключенням. Як представник свого клієнта страховий брокер має кваліфіковані знання щодо стану страхового ринку, знає межі можливостей більшості страхових компаній. Саме ці знання, які потрібні клієнту і які він розраховує одержати від страхового брокера, стають важливим аргументом на користь страхового посередництва - покупця страхового полісу

бажає, щоб йому запропонували різні варіанти.

Переважає більшість страхових послуг реалізується безпосередньо страховими компаніями. Тоді, як міжнародний досвід свідчить, що 70% - 90% страхових премій в країнах Європейського Союзу надходять за рахунок страхових посередників.

В різних країнах світу страхові посередники відіграють різну роль на страховому ринку. Так, наприклад, в Бельгії, Ірландії, Великобританії ключову роль на ринку відіграють страхові брокери (частка договорів, укладених за їх посередництвом складає 70% - 85%), тоді як в Польщі, Росії частка договорів, укладених за посередництвом брокерів складає 43% - 5% (за матеріалами круглого столу, організованого Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій та Німецькою консультативною групою в Києві). В Україні ж роль страхових брокерів є незначною. Враховуючи статистичні дані [8], роль страхових брокерів в Україні лиш зменшується (таблиця 1, рис. 2).

Таблиця 1

Частка договорів страхування іншого ніж страхування життя, укладених страховими брокерами*

Період	2006	2007	2008	2009	2010
Всього укладено договорів (non - life) страхування	554578	599767	675998	574972	619113
За рахунок страхових посередників (брокерів)	5844	7159	11925	9690	8332
Частка договорів страхування, укладених страховими брокерами	4%	4%	2%	2%	1%

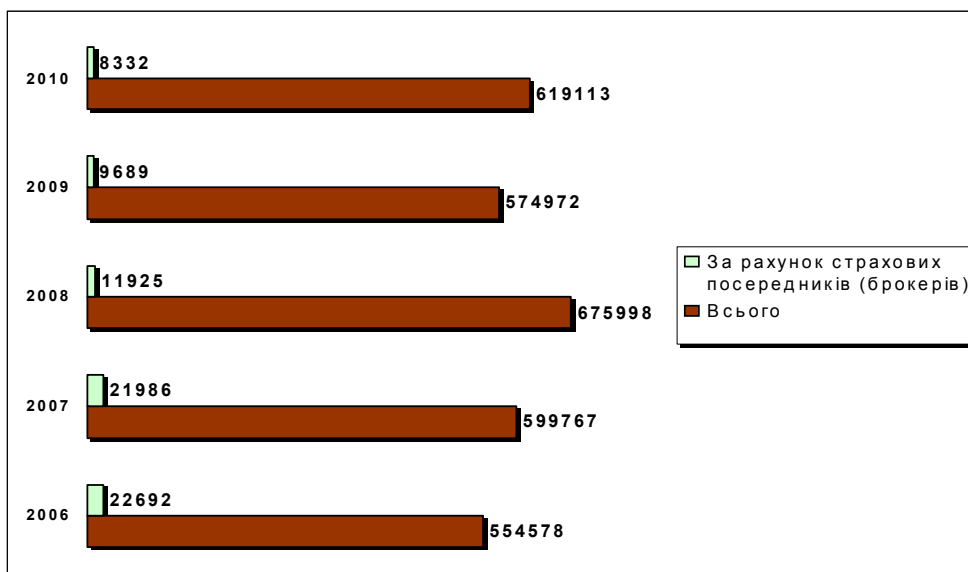

Рисунок 2. Співвідношення укладених договорів страхування іншого ніж страхування життя

* таблиця та рисунок складені автором за даними [8]

На страховому ринку існує велика кількість напрямів діяльності, де можна скористатись послугами страхового брокера. Наприклад, працівники підприємства можуть висловити бажання мати додаткову пенсійну програму, тому що державне пенсійне забезпечення, на жаль, є недостатнім. Страховий брокер може допомогти в розробці пенсійного плану для цілого заводу й розміщенні програми в надійній (щодо фінансів) страховій компанії.

Найвідоміші в усьому світі брокери мають акредитацію на страховому ринку Ллойда і можуть розміщувати на ньому страхові ризики (так звані брокери Ллойда). Процедура розміщення ризиків у Ллойді не є унікальною, але вона – найдавніша. Загальна структура сліпу представлена на рисунку 3.

Варто зазначити, що брокер несе відповідальність перед ринком та повинен:

- не знижувати ціни страхування до неекономічного рівня;

- не сприяти страховому шахрайству як з боку страховиків, так і з боку страхувальників;

- сприяти розвитку довіри з боку потенційних клієнтів до страхового заступу.

В багатьох випадках лише страхові посередники безпосередньо контактують зі споживачами страхових послуг, великого значення набуває питання регулювання та контролю їх діяльності.

У багатьох країнах відповідне регулювання посередницької діяльності у сфері страхування здійснюють контрольно-ревізійні служби страхових компаній. Згідно з Положенням про порядок провадження діяльності страховими посередниками, яке затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 18 грудня 1996 р. № 1523 неналежний контроль страховика за діяльністю його страхових агентів кваліфікується як порушення страхового законодавства.

20 вересня 2000 р. у Брюсселі Європейська комісія прийняла проект Ди-

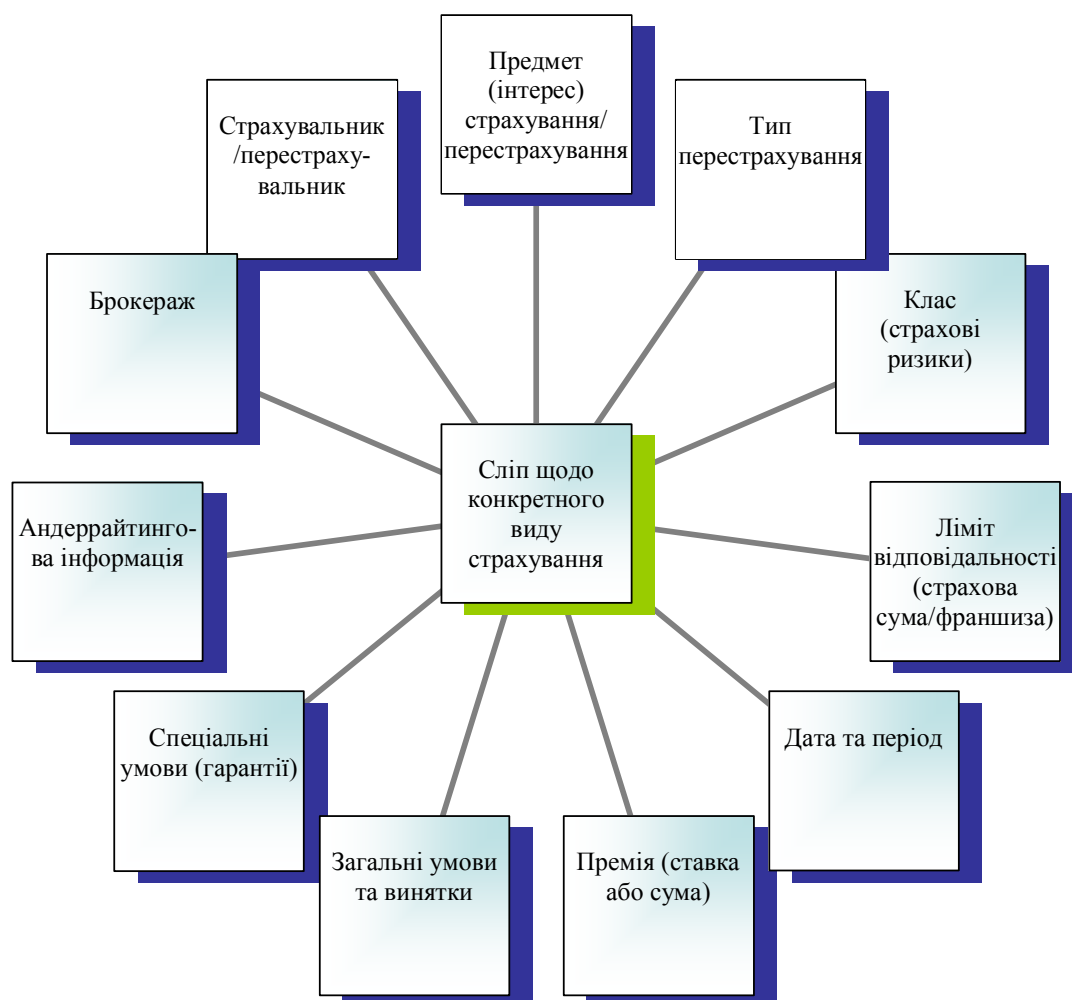

Рисунок 3. Структура брокерського сліпу в Ллойді

рективи щодо діяльності страхових посередників, яка має заступити чинну Директиву 77/92/ЕЕС.

Характерною особливістю цього документа та його значною відмінністю від попереднього є те, що у визначенні терміна «страховий посередник» відсутній поділ на агентів та брокерів.

Ключовою вимогою до всіх без винятку посередників є вимога щодо їх обов'язкової реєстрації (ліцензування цієї діяльності не передбачається). Відповідно до згаданого проекту у країнах ЄС передбачатимуться санкції до страховиків, які користуються послугами незареєстрованих посередників [1].

У Великобританії, з набранням чинності Insurance Brokers (Registration) Act в 1977 році, діють жорсткі вимоги до ліцензування страхових брокерів. Відповідно до яких індивідуальні підприємці повинні володіти необхідною кваліфікацією і професійним досвідом, а більшість директорів юридичних осіб - шукачів ліцензії на брокерську діяльність, повинні бути зареєстрованими страховими брокерами. Крім того, англійські страхові брокери підлягають обов'язковій аудиторській перевірці і повинні мати оборотний капітал не менше 1000 англійських фунтів стерлінгів за всіма страховими операціями, які вони проводять.

Цікаво, що у Великобританії страхові брокери зобов'язані розкривати клієнту-страхувальнику характер своїх взаємовідносин зі страховою компанією, де будуть розміщені ризики клієнта.

Професійна компетентність страхових посередників становить суттєвий елемент захисту страхувальників. У випадку, коли посередники незадовільно виконують свої обов'язки і, відповідно, їхні клієнти зазнають фінансових втрат, останні мають отримати компенсацію. Надання таких фінансових гарантій вимагається насамперед від брокерів. Загалом вважається, що страхові компанії несуть повну фінансову відповідальність за професійні дії своїх агентів. При цьому постає низка проблем, коли йдеться про агентів, які працюють на кілька компаній. Щодо страхових брокерів існують деякі види гарантій покриття їхньої професійної відповідальності. Найпоширенішим, а в багатьох країнах обов'язковим, є стра-

хування професійної відповідальності страхових брокерів. Існує також вид гарантії у формі банківського депозиту.

В Україні ж досі не існує механізму надання фінансових гарантій з боку страхових посередників.

Загалом, посередницька діяльність на страховому ринку є досить обмеженою, існують проблеми і в сфері законодавчого регулювання. За результатами проведеного дослідження автором було виявлено особливості роботи страхових посередників та їх ролі при популяризуванні страхової послуги, зростання якісних та кількісних показників продажів в страховому бізнесі.

Для покращення ситуації та підвищення ефективності роботи страхових посередників необхідно:

1. внести зміни до законодавчих актів стосовно регулювання діяльності страхових посередників, де відобразити основні аспекти державного регулювання як брокерів, так і агентів;

2. запровадити чіткі ліцензійні умови діяльності страхових брокерів та агентів;

3. запровадити необхідним створення гарантійного фонду страхового брокера, за прикладом іноземних країн. Дана умова функціонування страхового брокера в Україні дозволить посилити відповідальність посередника перед страхувальником та страхувальником;

4. запровадити обов'язкове страхування професійної відповідальності страхових посередників, що дозволить якісно покращити їх роботу в страховому бізнесі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Директива 2002/92/ ЄС Європейського парламенту та Ради від 09.12.2002 р. «Про страхове посередництво» // офіційний журнал Європейського союзу, 2003р.

2. Закон України «Про страхування» (зі змінами та доповненнями) / Відомості Верховної Ради (ВВР), 1996, N 18, ст. 78.

3. Положення «Про реєстрацію страхових та перестрахових брокерів і ведення державного реєстру страхових та перестрахових брокерів».

4. Пирогова В. Посередницька діяльність на ринку страхових послуг // Юридичний журнал, 2003р., №12.

5. *Лайков А.Ю.* Международная практика регулирования деятельности страховых посредников // А.Ю. Лайков Финансы, №1, 2011, с. 54-58.

6. *Базанов А.Н.* О положении страховых посредников России // А.Н. Базанов Страховое дело, январь, 2010г., с.3 – 5.

7. *Фурман В.М.* Страховый рынок Украины: стан, проблеми розвитку та шляхи їх розв'язання // Фінанси України. - 2004. - № 12. — С. 131-140.

8. www.dfp.gov.ua - статистичні дані Дерфінпослуг стосовно аналізу ринку страхування.

РІПГУ